

ROSTOVÁNYI ZSOLT 70 ÉVES

Rostoványi Zsolt 1952. március 26-án született Pécelen. Az általános és középfokú tanulmányait követően egész szakmai karrierjét és életét a Budapesti Corvinus Egyetem, valamint annak elődintézményei határozták meg. Rostoványi Zsolt igazi „egyetemi ember”, akinek pályafutásában nincsenek kitérők. Miután 1975-ben megszerezte külkereskedelmi szakon egyetemi közgazdász oklevelét, gyakornokként folytatta egyetemi tevékenységét a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, ahol 1976-ban egyetemi doktori címet szerzett. A fiatal kutatói éveket a mai Világgazdasági Tanszék akkori műhelyében töltötte, ez idő alatt kutatási fókusza – egyebek mellett – a harmadik világ fejlődésgazdaságtani szempontú vizsgálatára irányult. Figyelme csakhamar a Közel-Kelet irányába terelődött, ebben meghatározó jelentőségű volt a kairói Nemzeti Tervezési Intézetben eltöltött kétszer három hónapos ösztöndíj 1977-ben és 1980-ban. Ezt követően – többek között – Münchenben, Teheránban és Tel-Avivban vett részt kutatói tanulmányúton.

Első tudományos elemzései az arab világban zajló gazdasági és politikai átalakulásról, valamint a régióknak az olajárrobbanás következtében bekövetkező világgazdasági felértékelődéséről szóltak. Első monográfiája a Kossuth Kiadónál jelent meg *Mit kell tudni az iszlámról?* címmel 1983-ban, amelyet az *Arab Kelet a világgazdaságban* című kötet követett 1987-ben a Közgazdasági és Jogi Kiadónál. Szakmai karrierjének fontosabb állomásaiként 1976-ban tudományos segédmunkatársi, majd 1981-ben tudományos munkatársi kinevezést kapott, kandidátusi értekezését 1985-ben védte meg. 1986-ban már tudományos főmunkatársként dolgozott az Egyetemen, 1992-ben pedig egyetemi tanári kinevezést kapott.

Rostoványi Zsolt életművének két ágával – az egyetemi vezetői tevékenységével, valamint a nemzetközi kapcsolatok szak oktatásának és kutatásának hazai műhelyteremtő tevékenységével – külön is érdemes foglalkozni. Rostoványi Zsolt igen fiatalon, 1990-ben a Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék megbízott vezetője lett, amely tisztséget különféle szervezeti átalakítások mellett 2015-ig ellátta. A nemzetközi kapcsolatok bolognai szakok kidolgozásában és fejlesztésében jelentős szerepet játszott szakfelelősként, valamint az országos konzorcium vezetőjeként is. A szak fejlesztésével kapcsolatosan számos hazai közéleti szervezetben vállalt vezetői tisztséget, így többek között a Magyar Rektori Konferencia, valamint a Magyar Akkreditációs Bizottság keretében.

A Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék személyi állományának bővítésére az ő irányítása alatt került sor az 1990-es évek végén, illetve a 2000-es évek elején. Korábban – különféle okokból – egy teljes generáció hiányzott, hiányzik a Tanszékről. Az 1988–1989-es tanévben alapított, kezdetben országosan is egyedülálló Társadalomtudományi Kart hosszú éveken keresztül – 1992 és 1998 között, majd 2004 és 2011 között – dékánként irányította. Rostoványi Zsolt kezdeményezte a Karon az intézeti átalakulást, amelynek eredményeként letisztult és átlátható szervezeti struktúra jött létre. A négy Intézet négy alapszakkal, négy mesterszakkal és – ami regionálisan is kiemelkedő – négy önálló doktori képzéssel, műhellyel rendelkezett. A a kari szervezeti átalakítás komoly vitákkal járt, hiszen évtizedek óta létező tanszékek olvadtak be nagyobb egységekbe. Az emlékezetes kari tanácsüléseken az Egyetem érdekeit figyelembe véve a szervezeti megújulás kínálta lehetőségek mellett érvelt, amelyet a Kar 2010-es években felfutó pályája utólag igazolt is. Munkájának elismeréseként 2006-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét vehette át. Ugyancsak 2006-ban a Magyar Köztársaság Nemzetközi Kapcsolataiért külügyminiszteri elismerésben részesült.

2011-ben az Egyetem Szenátusának támogatása mellett a köztársasági elnök a Budapesti Corvinus Egyetem rektorává nevezte ki, amely tisztséget 2012 és 2016 között látta el. Rektorsága alatt az Egyetem működésének belső és külső feltételrendszere nehéz körülményeket teremtett. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma 2015-ben a három budai kar elcsatolásáról döntött, amelyek következtében a Budapesti Corvinus Egyetem a szélesebb értelemben vett társadalomtudományok szakegyetemévé vált. Ebben az időszakban többször felmerült további karok elcsatolásának lehetősége, sőt szélsőséges esetben az Egyetem megszüntetésének eshetősége is. Rostoványi Zsolt több alkalommal fogalmazott úgy, hogy „itt az Egyetem léte a tét”, miközben higgadtan, mindig az egyes felek konszenzusát keresve, diplomáciai érzékéről tanúbizonyságot téve védte az Egyetem érdekeit. Emlékeztetsek az általa vezetett szenátusi, rektori kabineti ülések, amelyek keretében komoly viták alakultak ki, ugyanakkor konszenzusteremtő képessége révén sikeresen fordította az egyetemi érdekek irányába az álláspontokat. Kollégái külön kiemelik vezetői stílusának humánus jegyeit, bármikor és bármilyen jellegű problémával lehetett hozzá fordulni.

Miközben az említett külső tényezők negatívan érintették az Egyetemet, az intézmény tudományosan mégis számottevő fejlődésen ment keresztül. Rostoványi Zsolt rektori ciklusa alatt jelentős lépéseket tett az Egyetem a nemzetköziesítés irányába, amelynek keretében az idegen nyelvű képzések száma és a külföldi hallgatók aránya párhuzamosan növekedett. A Külgazdasági és Külügyminisztériummal ápolta személyes kapcsolatai eredményeként rektorsága alatt az Egyetem díszdoktorrá avatta – többek között – Ban Ki-moont, az Egyesült Nemzetek Szervezetének korábbi főtitkárát; José Manuel Barrosót, az Európai Bizottság akkor leköszönő elnökét; valamint Alwaleed bin Talal szaúdi herceget.

Ezzel párhuzamosan az Egyetem nehéz anyagi helyzete is jelentősen javult, a kancellári rendszer bevezetése zökkenőmentesen zajlott, és az együttműködés megalapozta a kollégák jövedelmének a közalkalmazotti bértáblához képest bekövetkező teljesítményalapú eltérítésének bevezetését. Az Egyetem külső kapcsolatrendszerében a Magyar Nemzeti Bankkal egy stratégiai együttműködési megállapodás aláírása, valamint a Magyar Nemzeti Banknak az Egyetem számára nyújtott támogatása kiemelkedő szerepet töltött be az elméleti közgazdaságtani képzés megújításában, valamint a Geopolitika doktori alprogram beindításában. Rostoványi Zsolt rektorként sem ijedt meg az Egyetem szervezeti struktúrájának modernizálásától. Ennek keretében 2015-ben a Világgazdasági Tanszék, valamint a Gazdaságföldrajz Tanszék átkerült a Társadalomtudományi Karra, amely nem sokkal később felvette a Társadalomtudományi és Nemzetközi Kapcsolatok Kar nevet. Az Emberi erőforrások szak a Gazdálkodástudományi Karon folytatta működését, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával pedig MNB Tanszék létesült, amely amely az elméleti közgazdasági képzés megújításához járult jelentősen hozzá.

Vezetői tevékenysége kapcsán eddig nem szóltunk Rostoványi Zsoltnak a doktori iskola keretében kifejtett munkásságáról. Kezdetektől fogva részt vállalt a nemzetközi kapcsolatok doktori képzés hazai megalapításában, amelynek a Budapesti Corvinus Egyetem országosan is egyedüli intézményévé vált. 2009 és 2020 között a Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola elnöki tisztségét is betöltötte, rektorságát követően pedig 2016-tól az Egyetemi Doktori Tanács elnöki feladatait látja el. Iskolateremtő munkásságát igazolja, hogy témavezetői tevékenysége során 25 hallgatója szerzett irányításával doktori fokozatot.

Rektori ciklusának lezárulását követően, 2016-ban az Egyetem Szenátusa a legmagasabb elismerésnek számító Aranyérmes adományozta számára, valamint *Rector emeritusi* címet. Emellett a rektor megbízásából képviselte a Budapesti Corvinus Egyetemet – többek között – a határon túli magyar nyelvű oktatást folytató intézményekkel fenntartott kapcsolatokban.

Jelen sorok írója különösen fontosnak tartja kiemelni, hogy Egyetemünk úttörő szerepet töltött be a hazai szervezett diplomataképzés megteremtésében. 1991 és 2012 között Rostoványi Zsolt alapítója és igazgatója volt a Posztgraduális Nemzetközi és Diplomáciai Tanulmányok Intézetének, a BIGIS-nek (*Budapest Institute for Graduate International and Diplomatic Studies*). A BIGIS a Külügyminisztériummal szoros együttműködésben látta el a hazai diplomata-utánpótlás és -továbbképzés feladatát, valamint részt vett külföldi diplomaták elméleti és gyakorlati oktatásának megszervezésében. A BIGIS Rostoványi Zsolt irányításával számos nemzetközi tudományos konferenciát szervezett, valamint idegen nyelvű tudományos publikációkat adott ki BIGIS Közlemények, *BIGIS Papers* címmel.

Rostoványi Zsolt már rektorsága előtt is kiemelten fontosnak tartotta a határon túli magyar nyelvű képzések és képzőhelyek támogatását, amelyet 2016-tól a Budapesti Corvinus Egyetem rektori biztosaként felügyelt. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem nemzetközi kapcsolatok és diplomácia alap- és mesterképzésének beindításánál elévülhetetlen segítséget nyújtott. 2016-ban az Egyetem Szenátusa a Bocskai István-díjjal tüntette ki. Ezt követően pedig a Makovecz-program keretében az Egyetem közösségének tagjaként folytatta munkáját, amelynek keretében teljes kurzusokat vezet. Rektorként is önzetlenül, energiáját és idejét nem kímélve, örömmel utazott Kolozsvárra, hogy a nemzetközi kapcsolatok szakon tanuló diákoknak átadja tudását, világszemléletét.

A világszemlélet kapcsán érdemes hosszabban kitérni Rostoványi Zsolt alkotói, kutatói munkásságára. A nemzetközi kapcsolatok diszciplína hazai bevezetésén, fejlesztésén túlmenően két olyan területet említhetünk, ahol korszakalkotó és egyben iskolateremtő tevékenységet folytatott. Az egyik a nemzetközi rendszer civilizációs-kulturális szemléletű elemzésének meghonosítása, a másik a Közel-Kelet és az iszlám-tanulmányok területén végzett oktatói-kutatói tevékenység.

Maga is alakítója és résztvevője a posztbipoláris nemzetközi rendszert leíró Huntington-féle *“clash of civilizations”* paradigmával kapcsolatos nemzetközi diskurzusnak. Huntington híres munkájában maga is hivatkozik Rostoványinak a civilizációk közötti szakadékokkal foglalkozó egyik tanulmányára. Az egyetemi oktatásban az ő nevéhez kötődik az összehasonlító civilizációtörténeti tanulmányok bevezetése, valamint az elméletibb jellegű *Globalizáció és civilizáció(k)* kurzus is. Kutatómunkássága hívja fel a figyelmet arra, hogy a jelenleg létező civilizációk eltérő fogalomrendszert használnak, ugyanakkor a konfliktusok elsősorban egymás értékei ismeretének hiányára, a meg nem értésre, valamint a szélsőségesek összecsapására vezethetők vissza. Rostoványi munkáiban hitet tesz a civilizációk közötti párbeszéd mellett, legutóbb megjelent kötetében külön fejezet szól a Vatikán és a közel-keleti országok közötti iszlám-keresztény dialógusról.

Akadémiai doktori értekezését ugyanebben a témában készítette el 2004-ben *Globalizáció és civilizáció(k): A „glokalizálódó” nemzetközi rendszer civilizációs-kulturális elemzése, különös tekintettel az iszlám versus Nyugat szembenállásra* címmel. Saját megfogalmazása szerint: Az értekezés azokat a „diskurzív formációkat” (Foucault) kutatja, amelyekbe a világról szóló civilizációs, illetve kulturális diskurzusok rendeződnek”. A munkának fontos megállapításai szerint a posztbipoláris nemzetközi rendszert nem lehet megérteni a civilizáció, a kultúra és a vallás fogalmai nélkül; bevezeti az ún. „civilizaciológia” fogalmát, és rámutat a nemzetközi rendszernek azon átalakulására, amelyben egyidejűleg létezik a nemzetállamok és a civilizációk világa, valamint a globalizált világ.

A civilizációk összecsapásának diskurzusa különösen a 2001. szeptember 11-ei terrortámadást követően erősödött fel. Rostoványi Zsolt a hazai médiában számos alkalommal részt vállalt a civilizációs kérdések közérthető elemzésében, ezzel eleget téve annak a missziójának, hogy az oktatáson és megismerésen keresztül közelebb lehet hozni az egyes civilizációkat. Írásaiban maga is kritikusan

fogalmaz Huntingtonnak az iszlámmal kapcsolatos sarkos kijelentéseivel kapcsolatban, amelyek nagyrészt az orientalisták *doyen*jének számító Bernard Lewis szellemi kútforrásából erednek.

Rostoványi professzor számos könyvében és cikkében behatóan foglalkozik az iszlámnak mint társadalmi- és normarendszernek a 21. században jelentkező átalakulásával és kihívásaival. *Az iszlám a 21. század küszöbén* című, 1998-ban, az Aula Kiadó gondozásában megjelent monográfiájában az iszlámnak a modern kor kihívásaira adott válaszaival foglalkozik, így különös tekintettel a retraditionalizáció, illetve a reislamizáció kérdéseire reflektál elméleti szempontból és három esettanulmányon keresztül. A Bassam Tibi nyomán „islamológianak” nevezett szemléletmód alkalmazásával Rostoványi Zsolt hozzájárult az iszlámmal kapcsolatos félreértések eloszlatásához, valamint az eltérő interpretációk közelítéséhez. Álláspontja szerint az akadémiai életben is kétféle iszlámértelmezés áll szemben egymással: az ún. „monolitikus” vagy „totalizáló” felfogás, amelynek lényege, hogy az iszlámot egy zárt rendszernek tekinti, és annak történelmében, illetve a vallási szövegeken keresztül értelmezi napjaink társadalmi és politikai viszonyait – vagyis az iszlámot megváltoztathatatlanak tekinti. A másik az ún. „pluralista” szemlélet, amely nem választja el az iszlámot attól a társadalmi, gazdasági és kulturális kontextustól, amely napjaink muszlim államait meghatározza. Rostoványi professzor kutatói *ars poeticáját* jól kifejezi legutóbbi, 2020-ban a L’Harmattan Kiadónál *Az iszlám és a 21. század* címmel megjelent kötetében szereplő alábbi mondat: „A társadalomtudósok, a »társadalomtudományi diskurzus« megjelenése lényegi változást hozott, hiszen a vizsgálódások, elemzések fókuszába az iszlám mint elvont rendszer helyett a muszlimok, a valós társadalmi, gazdasági, politikai viszonyok és folyamatok kerültek [...]” (p. 23.).

Rostoványi Zsolt olyan aktuális európai kérdésekben is megnyilvánult, mint az európai muszlim közösség integrációjának kérdése. A 2015-ös európai menekültválság előtt már az általa szerkesztett *Az iszlám Európában* című kötetben rávilágított az európai muszlim közösségek, és így az integráció kérdésének differenciáltságára. Az európai identitással kapcsolatos diskurzusoknak mára vitathatatlanul részévé vált az európai muszlim közösség. Válsághelyzetben – ahogy írja – gyakran az ún. „külső csoport homogenitása” effektus lép életbe, vagyis az európai többségi társadalom homogénnek feltételezi a közösséget, és a menekülteket gyakran fenyegetésnek tekintik. Rostoványi Zsolt írásai meglehetősen időszerű, aktuális társadalmi kérdésekre mutatnak rá, amelyeket minden esetben multidiszciplinárisan, többféle megközelítést alkalmazva láttat az Olvasóval.

Jelen kötet egy generációkon átívelő *Festschrift*, amelyben az akadémiai közösség részeként pályatársak és egykori tanítványok tisztelegnek Rostoványi Zsolt munkássága előtt. A kötetben ugyan csak néhány kolléga írása kapott helyet, ugyanakkor Rostoványi *rector emeritus* tisztelői és tanítványai ennél jóval többen vannak. Bízunk abban, hogy az elkövetkező években számos munkáját fogjuk olvasni, miként abban is, hogy társadalomtudományi látásmódja sokakat befolyásol a pályájukon.

Kedves Zsolt! Isten éltesse a 70. születésnapod alkalmából!

Budapest, 2021. december 27.

Csicsmann László
tanszékvezető
Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék
Budapesti Corvinus Egyetem